

ВСТУП

Людський фактор, визнаний соціальними науками, відіграє важливу роль у процесі суспільного розвитку. Позитивних результатів у запобіганні злочинності можна досягти не тільки за допомогою раціональної соціальної політики, але й через вплив на особу правопорушника.

Найважливішим суб'єктивним чинником, який впливає на формування злочинної поведінки, є віктимна поведінка жертви. Наразі цей феномен вивчено недостатньо, що й зумовило проведення в межах цієї роботи поглибленого аналізу віктимної поведінки жертви із застосуванням механізму вчинення насильницьких злочинів. Наше дослідження сприятиме підвищенню ефективної профілактики із цим негативним явищем.

Питання запобігання віктимній поведінці жертв має вагоме значення не тільки для зміцнення правопорядку і законності. Віктимна поведінка жертви та злочинна поведінка пов'язані між собою і впливають одна на одну. Зрозуміло, що оптимальні умови формування і розвитку жертви, виховний вплив важливі у профілактичному сенсі, оскільки вони сприятимуть зниженню рівня насильницьких злочинів на віктимологічній основі. Потрібно вивчати взаємозв'язки між типом віктимної поведінки жертви та окремими типами протиправної поведінки, її інтенсивністю та стійкістю.

Нагальним є науковий аналіз питань профілактики віктимної поведінки жертви насильницьких злочинів. Така актуальність пояснюється насамперед великою поширеністю віктимної поведінки осіб, які стали жертвами насильницьких злочинів. Дослідники, незалежно від їхньої належності до різних теоретичних шкіл, відзначають той факт, що частка насильницьких злочинів на віктимологічній основі зростає. Більшість кримінологів визнає, що віктимна поведінка жертви істотно впливає на злочинну поведінку і на злочинність загалом.

Проблеми запобігання віктимній поведінці можна успішно подолати, використовуючи нові досягнення різних наук, що ви-

вчають людину та умови її життєдіяльності, на основі емпіричних досліджень та правильної теоретичної інтерпретації їхніх результатів.

Дослідженню окремих аспектів насильницької злочинності присвятили свої праці такі вітчизняні і зарубіжні вчені: Ю. Александров, О. Бандурка, І. Богатирьов, В. Василевич, М. Валуйська, В. Голіна, Б. Головкін, О. Гумін, І. Даньшин, О. Джужа, В. Ємельянов, А. Закалюк, А. Зелінський, О. Ігнатов, А. Йосипів, О. Костенко, В. Куц, М. Тацій, В. Туляков, О. Юрченко.

Цю проблему вивчали також такі зарубіжні вчені: Г. Аванесов, Ю. Антонян, С. Абельцев, Ю. Блувштейн, С. Бородин, В. Бурлаков, Я. Гілінський, П. Дагель, А. Долгова, Д. Корецький, В. Кудрявцев, Ч. Ломброзо, В. Лунєєв, О. Сітковська та ін.

Визнаючи досягнення цих учених, все-таки треба зауважити, що сьогодні недостатньо розробленими ще є більшість практичних питань, які стосуються специфіки профілактики віктимологічної поведінки особи, жертви насильницьких злочинів. У науковій літературі переважно розглядаються особливості віктимної поведінки жертв при вчиненні окремих видів злочинів (наприклад, вбивств і тілесних ушкоджень, крадіжок, зґвалтувань тощо), а також віктимологічні особливості окремих категорій громадян (неповнолітніх, іноземців, осіб похилого віку тощо). Водночас заходи профілактики віктимологічної поведінки особи, як жертви насильницьких злочинів, досі належно ні не висвітлено в теорії, ні не реалізовано на практиці. Зазначені обставини зумовили вибір теми дослідження, визначили його актуальність і науково-практичне значення.

У монографії вживаємо термін «злочин», а не «кримінальне правопорушення». Обґрунтуємо свою позицію. У Кримінальному кодексі України (ст. 11) справді вжито поняття «кримінальне правопорушення», але в ч. 1 ст. 12 цього кодексу зазначено, що «кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини». А оскільки предметом цього дослідження не є жодний кримінальний проступок, вважаємо за доцільне використовувати більш вузьке і більш точне поняття «злочин».